

Peter Rezman

KNJIGA, KI JE IN JE NI

Vladislav Stres

ZRCALO

2. dopolnjena izdaja, Mariborska literarna družba, zbirka eDition (3), 2010

Zase in za vas sem pokukal v pesniško zbirko Vladislava Stresa z naslovom Zrcalo. V knjigi je skoraj sto štirideset strani in preko sto pesmi. Na naslovnici nas pozdravi ilustracija mladenke (ali Narcisa, kdo bi vedel ...), ki zavita v mrežaste tančice na kolenih previdno tipa vodno gladino – kajpak svojo podobo.

Pesnik Vladislav Stres na koncu zbirke objavlja zapis Videti in biti. V povezavi z njim se zdi, da ima podoba na naslovnici globlji pomen. Če bi hotel začiniti to razmišljanje s ščepcem sarkazma, bi dejal, da se v naslovni podobi zrcali celotna zbirka in skoraj ne bi bilo treba pesmi ne pisati ne brati, kar je skladno z mislijo iz Stresovega zapisa: »Sčasoma sem pričel brati vizualne podobe fresk, mozaikov, kipov ... Tovrstne raziskave, ki so nekje med navdihnjenostjo, intuitivnostjo in logiko, imenujem vizualizacija umetnosti.«

Naslovnica nam ponuja črno-belo risbo med zgornjim modro-vijoličnim in spodnjim svetlo modrim pasom, čez katerega se vsiplje prgišče barvnih kristalčkov. Ko jo obrnemo, nas pričaka mehak, zrcalno ponovljen motiv, le da namesto v Narcisa, ki brodi po vodni gladini, pogledamo v radovedne oči pesnika, ki ponuja bogat šopek travniških cvetic. Izstopajo živo rumene zlatice in (zopet) vijoličasti čopki navadne detelje. To prijazno vabilo nas pritegne k branju pesmi v poglavju Tam s prvo, ki daje ime celotni zbirki pesmi, Zrcalo.

Po takšnem uvodu bralec skoraj ne more drugače, kot da pobaše knjigo in se z njo zlekne v udobje ležalnika, če ne kar kavča, izklopi glasbo in misli ter se zatopi v poezijo. Vendar nastopi težava. Ta knjiga ni (več) prava knjiga. Je navidezna knjiga na računalniškem zaslonu, v t. i. »pdf formatu«, ki ne dopušča aktivnih posegov v obliko ali prelom knjige.

Žal še nimam moderne digitalne svetlobne ploskve te ali one znamke, ki sliši na ime »elektronska knjiga«, niti ne maram prenosnih računalnikov. Zato sem bil pri branju Zrcala omejen na trdo, delovno lokacijo pred računalnikom. Adijo razkošje ležalnika s knjigo v roki. To ne pomeni, da večine pesmi nisem prebral, a »format knjige« mi je narekoval tempo, na las podoben skakanju po internetu. To pomeni precej hitro klikanje z ene na drugo pesem, kot to običajno počnem na portalu »pesem.si«, na »Locutio.si«, zadnje čase tudi na »revijamentor.si«. Zato se pri branju digitalnih pesmi nisem počutil hendikepiranega; zdaj vem, da res ni več daleč čas, ko se bom z digitalno tablico v roki potikal po hiši, od priljubljenega kotička na počivalniku pod strešnim oknom do ... (ne povem kje).

(Zanimivo je, da me »elektronska knjiga« vedno znova spominja na mamine pripovedi, kako je obiskovala šolo s tablico in kredo in sproti čistila, kar je med poukom zapisala na tablico. Kdo bi si mislil, da mi bo strašanski tehnološki korak najprej privabljal spomine na mamine šolske spomine?!)

Mogoče se komu zdi, da sem malo zašel, a format in forma Zrcala sta me zvalila v razmišljanje o zunanji podobi pesmi, s tem pa se nevede približamo vsebini Stresove poezije, kot nam jo kaže pesniško Zrcalo. Vpraševal sem se, zakaj se je pesnik odločil, da kljub odklonu papirne knjige ni izkoristil nobenih bolj dinamičnih in aktivnih možnosti iz orodij digitalne tehnologije. Zrcalo je kot klasična knjiga, tiskarsko prelomljena, vključno s praznimi stranmi, na katerih celo piše: »Stran je namensko prazna,« namen pa v resnici ni pojasnjen. Tako me vztrajanje pri imitaciji knjige (ki to pač ni ali pa je... kdo bi vedel) malo preseneča. Za ponazoritev: če je leva prazna stran papirne knjige tam kot belina za to, da še bolj poudari pesem na desni (ki je bolj na očeh), tega učinka na računalniku sploh ni. Najbrž tudi na

svetlobni ploskvi digitalnih čitalnikov bralec hitro »potegne« nič bitov naprej, da si pred oči čim hitreje privabi nove digitalno izrisane besede.

(Medklic! A tudi vi zaznavate zagato ob samem opisovanju aktivnosti, ki se mu reče branje elektronske knjige?! Ha ... Tudi zato sem prepričan, da dobra stara papirna knjiga ne bo nikoli izumrla!)

Res je, da bi, če bi hotel z Zrcalom udobno poležavati na svojem priljubljenem bralnem gnezdu, lahko to naredil brez računalnika ali kakšnega drugačnega digitalnega pripomočka. Šel bi v knjižnico in poprosil za prvo izdajo iz leta 1986, ko je Zrcalo izšlo pri mariborskih Obzorjih pod uredniško taktirko Hermana Vogla. Zdaj imam pred sabo »ponatis« – pa smo spet pri zadregi, saj je »ponatis« virtualen, čeprav ima lanska izdaja celo priporočeno ceno treh evrov, kar bi bilo za papirno knjigo zelo malo, za primerek, ki sem ga bral, pa sploh ne vem, kako bi ga plačal!

Druga izdaja pa se od prve razlikuje, saj v »ponatisu« pesnik ni več upošteval uredniških popravkov, ampak je pesmi vizualiziral z razširjenimi razmaki med določenimi besedami, z vnašanjem poševnih in okrepljenih črk itd. Z minimalnimi izkoriščanjem širokih možnosti računalniškega oblikovanja je pesnik »korigiral« prvo izdajo in ji z vizualizacijo izostril poudarke, ki so v prvi izdaji izostali. (Najbrž zaradi nekreativnih in naveličanih stavcev v tiskarni ...)

Hm ... na prvi pogled še vedno nisem ničesar zapisal o Stresovi poeziji. Kot bi se skušal izmakniti vrednostnim sodbam njegovih verzov. A vse razmišljanje o formi in razlikah med formati knjige pravzaprav izhaja iz pesmi samih, saj te z nihanjem, izbornim jezikom in njegovo čistostjo, ki vztraja pri »lepem«, v resnici same silijo v neotipljivo virtualnost (ne v materializirano realnost). Uhajajo iz zemeljske gravitacije v prostranost vesolja in se iz njega vračajo kot po dolgih elipsastih krožnicah ali še celo po kakšnih bolj zagonetnih zakonitostih. Pri tem tudi čas ne igra več nobene vloge, saj poti, po katerih prihajajo pesmi pred nas, vodijo enkrat naprej, drugič nazaj, vse do Prometeja in še dlje ter zopet na drugo stran. V prihodnost. Za pokušino naj spregovorijo verzi: »Zamenjali so se bogovi. / Prometej je v večni bolečini žgan / za železnimi vrati ujet. // In zamenjala se je vera. // Oči, ki so gledale v oči / so pogledale v nebo. / In roke, ki so bile v krogu podane / – medtem ko so klicali svojih moči / so se razprle.«

Med branjem me je prežemal občutek, da gre za načrtovane pesmi ali vsaj pisanje po tehtnem razmišljanju o (pač) večnih bivanjskih temah, (ne nazadnje) o smislu tega početja samega, ki se je tako nevsiljivo ponudilo v razmislek že ob dejstvu, da knjige ni (na papirju) in je (nekje v medmrežju); tako da hkrati ni in je. Zato se je treba strinjati z oznako urednika druge izdaje Marjana Pungartnika, ki je spremni zapis z naslovom Kozmos se dotika slehernega delčka našega bivanja pred koncem zaokrožil v misel: »V ozadju Stresovega pesnjenja je dramatična vizija sveta, ki se giblje v povečanih amplitudah, med biti in ne-bitu, vizija odreditve.«

Peter Rezman